

участі в усіх сферах діяльності. Робота з дітьми й підлітками з особливими потребами вимагає індивідуального навчального плану та спеціальних умов для організації навчально-виховного процесу, особливих форм і методів, технологій, обладнання, модифікації класного середовища тощо. Виходячи з того, що діти з фізичними або розумовими порушеннями в розвитку потребують спеціально організованого навчально-виховного процесу, особливо важливим виявляється необхідність їх класифікації залежно від характеру відхилень, вад або обмежень, яка буде впливати на вибір форм, методів і технологій педагогічного впливу.

Література

1. Бондар В. Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітні заклади: за і проти / В. Бондар // Дефектологія. – 2003. – № 3. – С. 2–5.
2. Дьяченко В. Комплексна реабілітація – шлях створення рівних можливостей / В. Дьяченко // Соціальний захист. – 2006. – № 11. – С. 7–11.
3. Семенюк М. Кожна дитина має вчитися / М. Семенюк // Соціальний захист. – 2006. – № 9. – С. 14–17.
4. Специальная педагогика : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. / Л.И. Аксенова, Б.А. Архипов, Л.И. Белякова и др. ; под ред. Н.М. Назаровой. – М. : Академия, 2000. – 400 с.
5. Талан М. Корекційна освіта в Україні: стан, тенденції, перспективи / М. Талан // Соціальний захист. – 2006. – № 9. – С. 17–18.
6. Тюття О. Психокорекційні методи роботи з людьми з особливими потребами / О. Тюття, І. Парашів // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 4. – С. 8–11.
7. Шакурова М.В. Методика и технология работы социального педагога / М.В. Шакурова. – М. : Академия, 2002. – 266 с.
8. Штефан Л.А. Соціально-педагогічна теорія та практика в Україні (20–90-ті рр. ХХ ст.) / Людмила Андріївна Штефан. – Х. : Ексклюзив, 2002. – 264 с.

КАРАКАТСАНІС Т.В.

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Європейська інтеграція вітчизняної системи освіти посилила увагу науковців до вивчення зарубіжного досвіду, зокрема Великої Британії у сфері професійно-педагогічної підготовки, адже вищі навчальні заклади цієї країни є лідерами на світовому ринку освітніх послуг. Вітчизняні й зарубіжні науковці досліджують питання вищої освіти у Великій Британії в основному на прикладах Англії та Уельсу (Г.А. Андрєєва, С.С. Вітвицька, Ю.В. Кіщенко, Н.В. Негребецька, Л.П. Пуховська, А.В. Соколова, Н.П. Яцишин та ін.), питання реформування і стандартизації британської професійно-педагогічної підготовки (Є.В. Абазовік, Н.М. Авшенюк, Н.М. Воскресенська, А.Л. Саргсян та ін.), соціокультурний компонент підготовки вчителів початкової школи (О.В. Волошина), дозвіллієву діяльність студентів педагогічних коледжів (І.П. Сидор). Проте аналіз наукових публікацій показав, що на сьогодні актуальним залишається ґрунтовне дослідження системи підготовки майбутніх учителів початкової ланки в усіх регіонах Сполученого Королівства.

Мета статті – охарактеризувати систему підготовки майбутніх учителів початкових класів у Великій Британії.

Для того, щоб отримати можливість працювати вчителем у державних початкових школах Англії та Уельсу, в яких навчається 93% дітей віком від 5 до 11 років, необхідно мати ступінь бакалавра або магістра і статус кваліфікованого вчителя (СКВ) (Qualified Teacher Status). Для викладацького складу приватних шкіл цього регіону СКВ є обов'язковим. У Шотландії замість СКВ майбутній учитель початкових класів має здобути викладацьку кваліфікацію (Teaching Qualification) для реєстрації в Загальній навчальній раді (the General Teaching Council for Scotland), що є обов'язковою умовою влаштування на роботу за спеціальністю. У Північній Ірландії початкове навчання починається у віці 4 років і триває до 11. Крім вищої освіти, учитель повинен мати “право на викладацьку діяльність” (‘eligibility to teach’).

Здобути відповідну освіту майбутні вчителі початкових класів можуть в *університетах, університетських коледжах і коледжах вищої освіти*. Вищі навчальні заклади Сполученого Королівства (116 університетів і 178 інших ВНЗ [3]) – це автономні установи, які несуть повну відповідальність за освітні послуги, які надають. У країні немає національних дипломів – усі університети, університетські коледжі та частина коледжів вищої освіти згідно з національною системою кваліфікацій визначають ступені, які самі присуджують випускникам. Коледжі вищої освіти, в яких немає права надавати ступені, мають домовленості з місцевими університетами або Відкритим університетом.

Зовнішня система контролю за якістю підготовки вчителів Англії представлена Агентством з підготовки й розвитку вчителів (the Training and Development Agency for Schools (TDA)) і незалежною Комісією з освітніх стандартів (the Office for Standards in Education (OFSTED)). Агентство з підготовки й розвитку вчителів встановлює професійні стандарти для отримання СКВ, акредитує, визначає розподіл державних коштів і кількість місць у навчальному закладі, який здійснює підготовку вчителів початкових класів. У своїй діяльності агентство керується даними Комісії з освітніх стандартів, функції якої полягають в інспектуванні навчальних закладів, які готують учителів, на предмет відповідності підготовки стандартам, якості навчання й оцінювання студентів, а також умов прийому абітурієнтів [3]. За даними комісії, яка оцінює програми підготовки за чотирибальною шкалою (“дуже добре”, “добре”, “задовільно” і “незадовільно”), станом на 2011 р. 98% вищих навчальних закладів Англії, в яких є педагогічні відділення, мають оцінки “добре” і “дуже добре” [2].

В Уельсі стандарти підготовки учителів встановлює Національна асамблея Уельсу (National Assembly for Wales); акредитує відділення підготовки вчителів, у тому числі початкових класів, у вищих навчальних закладах Рада з фінансування вищої освіти Уельсу (the Higher Education Funding Council for Wales). Діяльність Ради пов'язана з результатами роботи контролюючого органу у сфері освіти Уельсу (Estyn).

У Північній Ірландії (ПІ) Загальна навчальна рада (the General Teaching Council for Northern Ireland) розробляє стандарти й акредитує програми професійно-педагогічної підготовки, які затверджує Міністерст-

во освіти III. Контролюючим органом виступає Інспекція закладів освіти (the Education and Training Inspectorate). Подібні процедури розробки, затвердження стандартів і контролю діють і в Шотландії.

Вищі навчальні заклади Сполученого Королівства, які мають відділення підготовки вчителів початкових класів, самостійно визначають зміст і організацію процесу підготовки відповідно до освітніх *стандартів*. Стандарти для отримання СКВ в Англії (Professional Standards for Qualified Teacher Status), затверджені в 2007 р., містять 33 компетенції, що розділені на три групи: а) *професійні якості*, які стосуються відносин з дітьми та молоддю; встановлених правил (тобто усвідомлення своїх професійних обов'язків, нормативних вимог, засад організації робочого місця та практики); спілкування й роботи з іншими; а також особистого професійного зростання; б) *професійні знання та розуміння*, що стосуються викладання й навчання; оцінювання та моніторингу; предметів і навчальних програм; грамотності, знання основ математики, ІКТ; досягнень і різноманітності в освітньому середовищі; здоров'я і благополуччя; в) *професійні вміння*, що стосуються планування; навчання; оцінювання, моніторингу та забезпечення зворотного зв'язку; рефлексії; навчального середовища; а також групової роботи і співробітництва [2]. Уельські стандарти для отримання СКВ, прийняті у 2009 р., відрізняються від англійських вимогами до впровадження національного компоненту навчального плану.

У 2007 р. в Північній Ірландії затверджені професійні компетенції для отримання “права на викладацьку діяльність”, що охоплюють такі сфери, як: професійні цінності і практика їх застосування, професійні знання й розуміння, професійні уміння та їх використання.

У Шотландії стандарти 2006 р. (Standard for Initial Teacher Education) [1] включають такі елементи: *професійні знання й розуміння* стосовно навчального плану, освітніх систем і професійних обов'язків; *професійні вміння та здібності* у сфері навчання та викладання, організації й управління класом, оцінювання учнів, професійної рефлексії та спілкування; *професійні цінності й особисті зобов'язання*, які стосуються ставлення до дітей, власного професійного зростання та фахового співтовариства.

Отже, структура стандартів у всіх регіонах країни схожа. Складаються вони з трьох взаємопов'язаних елементів, два з яких – професійні знання та уміння, третя складова – професійні якості в Англії й Уельсі та професійні цінності в Шотландії й Північній Ірландії. Відзначимо, що в Шотландії стандарти більш деталізовані, ніж в інших частинах Сполученого Королівства: вони включають 99 компетенцій, якими мають оволодіти майбутні вчителі, зокрема початкової школи.

Підготовка майбутніх учителів початкових класів у всіх регіонах країни здійснюється за паралельною або послідовною моделями. Найпоширенішою для підготовки фахівців цієї освітньої ланки є *паралельна модель*, за допомогою якої готують бакалаврів освіти, гуманітарних чи точних наук із СКВ. Навчання триває протягом трьох-чотирьох років. Програми підготовки, як правило, включають поглиблене вивчення предметів початкової шко-

ли з можливою спеціалізацією в одному з них; дисципліни за професійним спрямуванням і практику в школі, яка триває 24 тижні для трирічного терміну навчання і 32 тижні (у Шотландії 30 тижнів) – для чотирирічного [3].

Загальний навчальний час засвоєння типової трирічної програми підготовки бакалаврів освіти (BEd (Honours)) становить 360 кредитів (1 кредит – 10 годин), у тому числі теоретичне навчання – 260–270 кредитів, практика в школі – 60–80 кредитів, виконання і захист кваліфікаційної роботи – 20–40 кредитів. У більшості вищих навчальних закладів програма включає 18 модулів, тематику яких визначає сам навчальний заклад відповідно до стандартів. Так, наприклад, в Університетському коледжі Плімут св. Марка і Джона [4], одному з найстаріших педагогічних коледжів Англії (1840 р.), студенти вивчають такі *модулі*: “Навчання у ХХІ столітті”, “Розвиток дитини і базовий ступінь навчання”, “Як діти навчаються читати і писати”, “Вступ до Національного навчального плану для початкової школи”, “Короткострокове планування й організація навчання в початковій школі”, “Предмети “ядра”: організація ефективного навчання”, “Продуктивне вивчення основних предметів навчального плану і релігії”, “Підтримання культури навчання”, “Планування і оцінювання”, “Інклюзивна освіта”, “Розвиток професійних діалогічних умінь при викладанні основних предметів навчального плану і релігії”, “Предмети “ядра”: результативне вивчення англійської мови, математики і науки”, “Ефективне викладання та навчання для професійного вчителя”, “Сфера спеціального інтересу”. Крім того, починаючи з першого року навчання, студенти проходять практику мінімум у двох початкових школах і на останньому курсі виконують кваліфікаційну роботу.

У процесі підготовки широко застосовуються такі методи та форми роботи, як лекції, семінари, практичні заняття, самостійна робота, самостійна робота під керівництвом наставника, проблемні методи, презентації, консультації (тьюторські заняття), експериментальна робота. Оцінювання навчальних досягнень студентів здійснюється за допомогою есе, презентацій, портфоліо, іспитів, обґрунтування створених пакетів навчальних матеріалів тощо.

Альтернативою паралельній є *послідовна модель*, що передбачає одnorічну програму професійної підготовки студентів, які вже мають ступінь бакалавра з будь-якої дисципліни, бажано тієї, яка вивчається в початковій школі. Загальний обсяг програми в більшості вищих навчальних закладів – 60 кредитів (як правило, два модулі по 30 кредитів). У вищезгаданому університетському коледжі [4] тематика модулів така: “Планування та ресурси для навчання і викладання” й “Ефективне викладання та навчання: порівняльне дослідження”. Практику студенти проходять як мінімум у двох початкових школах, її тривалість – не менше ніж 18 тижнів. Після закінчення програми видається Післядипломний сертифікат з освіти (the Postgraduate Certificate in Education). Це перша ланка магістерської підготовки, яка не включає написання й захисту кваліфікаційної роботи (наступний етап (ще 60 кредитів) – отримання диплома про освіту магістерського рівня (the Postgraduate Diploma in Education), далі після захисту магістерсь-

кої роботи (60 кредитів) студенти здобувають ступінь магістра з освіти (MEd), який на сьогодні не є обов'язковим для вчителя початкових класів).

Як ми вже зазначали, крім вищої освіти, майбутні вчителі початкових класів повинні отримати *право на викладацьку діяльність*. Успішне закінчення курсу підготовки у ВНЗ не надає такого права автоматично. З 2002 р. для отримання рекомендації про присвоєння СКВ в Англії всі випускники педагогічних відділень мають пройти тести з основ математики, грамотності і ІКТ. Після чого, беручи до уваги висновок – характеристику тьютора і вчителя – наставника в початковій школі, навчальний заклад надсилає лист-рекомендацію на кожного випускника до Загальної навчальної ради Англії, яка й приймає рішення щодо присвоєння кандидату СКВ. Процедура отримання відповідного статусу в Уельсі, викладацької кваліфікації в Шотландії і “права на викладацьку діяльність” у Північній Ірландії подібні до англійської, за винятком тестів, які студенти цих регіонів не складають. Отримавши відповідне право на викладацьку діяльність, вчителі-початківці (*newly qualified teachers*) умовно реєструються в Загальній навчальній раді. Для одержання постійної реєстрації, що є обов'язковою умовою працевлаштування в державних школах країни, випускникам необхідно успішно пройти річний випробувальний термін (*induction period*) за спеціальністю в школі [3].

В Англії та Уельсі, крім вищеописаних способів здобуття професії вчителя початкової школи, близько 13% заявників, які вже мають вищу освіту, обирають альтернативний шлях отримання СКВ – *підготовку на базі роботодавців* (об'єднанні шкіл під керівництвом ВНЗ). Практична перевага такої підготовки дає підстави уряду [2] ініціювати збільшення частки цих постачальників на ринку освітніх послуг до 30% у найближчі роки.

Висновки. Таким чином, система підготовки майбутніх учителів початкових класів у Великій Британії не уніфікована, чотири регіони країни мають як спільні риси, так і свої особливості (різні стандарти, проте за схожою структурою; гласні системи зовнішнього контролю, які набули більш ширшого застосування в Англії; подібні процедури отримання прав на викладання, які різняться за назвами в кожній з галузей; багатоваріативність програм підготовки, пов'язану з автономністю сектора вищої освіти, наявність альтернативних шляхів отримання СКВ в Англії та Уельсі тощо). Слід відзначити практичну спрямованість програм підготовки вчителів початкової ланки й акценти, які робляться на ефективному навчанні та викладанні, що скрізь підтримується на урядовому рівні.

Література

1. GTC Scotland. Standard for Initial Teacher Education. – Edinburgh, 2006. – 21 p.
2. House of Commons. Training of Teachers // Fourth Report of Session 2009–10. – London : The Stationery Office Limited, 2010. – Vol. I. – 88 p.
2. Organisation of the education system in the United Kingdom 2009/2010. – Brussels : Eurydice, 2011. – 632 p.
3. UCP Marjon: Education and Teacher Training [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucpmarjon.ac.uk/courses/educationandteachertraining>.